

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Musumb et ses empereurs face aux puissances coloniales (XVIIe-XXe siècle) un laboratoire historique des villes et des pouvoirs en Afrique centrale

Mwangal, M. al

Citation

Mwangal, M. al. (2024, December 10). *Musumb et ses empereurs face aux puissances coloniales (XVIIe-XXe siècle): un laboratoire historique des villes et des pouvoirs en Afrique centrale*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4172563>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4172563>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Ik opende deze studie met een vraag over “*Musumb en zijn keizers tegenover de koloniale machten (17e-20e eeuw). Een historisch laboratorium van steden en machten in Centraal-Afrika*”. Dit proefschrift maakt deel uit van het uitgestrekte veld van de stedelijke en landelijke geschiedenis van Afrika bezuiden de Sahara in het algemeen en de geschiedenis van pre-koloniale steden in het bijzonder. Nochtans. Hoewel de collectie *Africa's Urban Past*, onder leiding van David Anderson en Richard Rathbone, de stadsgeschiedenis in het prekoloniale Afrika promoot, evenals het tijdschrift *Afrique et Histoire*, dat ook een dossier wijdde dat verband hield met de problemen van de culturele geschiedenis van de stad, zijn de eigenaardigheden van Musumb hebben weinig aandacht gekregen.

In *Africa's Urban Past* is Centraal-Afrika, afgezien van de studie die John Thornton wijdt aan de oude hoofdstad Mbanza-Kongo (Sao Salvador) van het Kongo-koninkrijk, nauwelijks aanwezig. In de inleiding verwijzen David Anderson en Richard Rathbone naar steden die zich in de 19e eeuw dramatisch uitbreidden onder invloed van de langeafstandshandel langs de rivier de Congo. Deze riviersteden waren opmerkelijk vanwege hun omvang, omdat ze een bevolking van meer dan 5.000 en zelfs meer dan 10.000 inwoners konden bereiken. Dit proefschrift volgt ook Catherine Coquery-Vidrovitch die in haar werk *History of the cities of black Africa, from the origin to colonization* onderstreept dat Afrikanistische en Afrikaanse historici relatief weinig hebben geschreven over de bijzonder oude steden van het continent.

De stad Musumb komt weinig voor in deze literatuur, waar het slechts af en toe wordt genoemd. Als ontmoetingsplaats voor de vele bevolkingsgroepen in de regio en als kruispunt voor uitwisselingen tussen handelaren van de Luso-Afrikaanse kust en de verschillende binnenlandse markten, heeft Musumb echter sterke prekoloniale wortels en heeft het een prekoloniale rol gespeeld.

Hoe dan ook wil dit proefschrift het belang en de rol van de stad Musumb in de geschiedenis van de staat Lunda in het Centraal-Afrika van 1600 tot 1960 aantonen. Deze rol wordt onderzocht door middel van de analyse van de regeringen van verschillende Lunda-keizers die erin slaagden elkaar op de troon tijdens de prekoloniale en koloniale perioden, evenals de politieke en sociale dynamiek die de bewegingen van dit kapitaal naar de staat Lunda duwde. Tijdens het prekoloniale tijdperk was Musumb de hoofdstad van de staat

Lunda, een commercieel kruispunt en een nomadische of mobiele stad. Het werd tijdens de koloniale periode vastgelegd, maar werd teruggebracht tot de rang van een eenvoudige hoofdstad van het *Mwant Yav* Chieftdom, erkend door het Leopoldiaanse en Belgische koloniale bestuur. Tijdens de postkoloniale periode staat Musumb nog steeds vast en wordt het opnieuw het centrum, de bakermat van identiteitsreferentie en de hoofdstad van etnisch-culturele beslissingen en gebruikelijke administratieve functies van de Lunda van Angola, de Democratische Republiek Congo en Zambia. Een omweg via een etymologische analyse van de term *musumb* stelt ons ook in staat onontdekte delen van deze geschiedenis te begrijpen.

Als onderdeel van dit onderzoek werden relatieve schriftelijke en mondelinge getuigenissen verzameld: het geschreven corpus bestaat uit de verhalen van ontdekkingsreizigers, agenten van het koloniale bestuur, missionarissen, handelaren, enz. terwijl mijn mondelinge onderzoeken, uitgevoerd op de plaatsen waar de stad Musumb voor anker lag, de mondelinge bronnen vormen. Hoe dan ook, de oudste schriftelijke documenten waarin Musumb wordt genoemd, zijn te vinden in de reisverslagen van Joaquim Rodrigues Graça en de Portugese majoor Henrique Augusto Dias de Carvalho. Er zijn ook mededelingen van de verschillende territoriale bestuurders, districtscommissarissen en katholieke en methodistische missionarissen die werkten op het grondgebied van Kapanga, in het voormalige district Lualaba en in de voormalige provincie Katanga, zoals de heer Lemaire, de heer Lady, de heer Léon Duysters, de heer Van Den Byvang, enz.

Deze schriftelijke documentatie, die vooroordelen bevat die gebruikelijk zijn bij archieven en verhalen die in een koloniale context zijn geproduceerd, biedt meerdere en overvloedige gegevens die nuttig waren bij het definiëren van een algemeen historisch raamwerk. De vooroordelen die het bevat zijn omzeild door het gebruik van andere bronnen, zoals objecten, herinneringsplaatsen en mondelinge traditie. Opgemerkt moet worden dat de mondeling verzamelde informatie tegenstrijdigheden en veel lacunes bevat, zoals de chronologie van de gebeurtenissen en het gebrek aan nauwkeurigheid in bepaalde feiten. Om ze te analyseren heb ik drie methoden gebruikt: historische, vergelijkende en onmiddellijke geschiedenis. Deze twee methoden worden ondersteund door archeologische, taalkundige, onomastische en humanistische of cultureel geografische benaderingen.

Dit proefschrift laat zien dat de term ‘Lunda’ praktisch niet gekoppeld is aan een etniciteit, maar eerder aan een culturele en politieke term. Volgens de traditie komt de term *aruwund* van het *Urund*-woord dat vriendschap betekent. Terwijl taalkundigen op hun beurt

aantonen dat deze twee woorden verschillende lexicale radicalen zijn en dat de etymologie daarom eerder folkloristisch dan historisch is. Hierdoor kunnen we onderscheid maken tussen ‘Lunda’ als politieke term en ‘*Ruwund*’ als etnische term. Dit proefschrift laat ook zien dat de staat Lunda een land was dat bevorderlijk was voor het bestaan, omdat de fysieke aspecten ervan (bodem, ondergrond, fauna, flora) het leven van mensen, dieren en planten mogelijk maakten. Bij gebrek aan geld maakten de Lunda gebruik van het ruilsysteem. Het symbool van het opperhoofd was de huid van een woest dier: de leeuw, het luipaard en het relatief recentere ivoor.

In de Lunda-opvatting is de dood van een *Mwant Yaav* niet van bijzonder belang, omdat zijn macht wordt belichaamd door de nieuwe *Mwant Yaav* die hem opvolgt en één wordt. We hebben de beeldjes van oude keizers niet nodig. De huidige houder wordt beschouwd als de incarnatie van zijn voorgangers. De machtsopvolging van de *Mwant Yaav* is keuzevak, maar de geschiktheid ervan is erfelijk zonder zeer beperkt te zijn. Hij wordt gekozen op basis van zijn vader- of moederlijn onder alle nakomelingen van de *Ant Yaav*, ongeacht het aantal generaties. De inhuldigingsceremonies vinden plaats in Nkalaany, waar de *Mwant Yaav* officieel wordt ingewijd door de *Atwubung*. Deze investituurmythen dateren uit de oorsprong van de staat Lunda en de politieke macht. Ze zijn tot in onze tijd van generatie op generatie voortgezet.

Centraal-Afrika kende ruim vóór de koloniale periode een echte verstedelijking. Als hedendaagse historici die we zijn, vooral Afrikanen en Afrikanisten, hebben we de plicht om dit te actualiseren. Net als Dubois en Frérot identificeerde ik drie perioden van stadsontwikkeling: prekoloniaal, koloniaal en postkoloniaal. Ik liet zien dat de ontwikkeling van steden in Afrika gekoppeld moet worden aan de mondiale context. Zo heb ik het aandeel van intercontinentale uitwisselingen en invloeden van buiten het Afrikaanse continent in de evolutie van Afrikaanse stedelijke netwerken onderscheiden.

Hoewel het stedelijke fenomeen in Centraal-Afrika een eeuwenoude realiteit is, onderging het een grote evolutie tijdens de koloniale bezetting en vooral tijdens de postkoloniale periode. Musumb, de hoofdstad van het Lunda-rijk, is een van de grote prekoloniale steden van Centraal-Afrika die erin slaagde talloze bevolkingsgroepen zo samen te brengen dat ze op echte metropolen leken. Het netwerk van de eerste stadsdistricten in Afrika is dus over het geheel genomen geen koloniale innovatie; De kolonisatie

reorganiseerde wat al bestond in de prekoloniale tijd ten behoeve van de sociaaleconomische belangen van het land.

Deze koloniale reorganisatie leidde echter tot het verdwijnen van het commerciële monopolie van deze prekoloniale steden zoals Musumb, die minder goed gelegen waren ten opzichte van deze nieuwe uitwisselingsnetwerken, en tot de geboorte van koloniale steden die deze vervingen. Musumb was een zeer mobiele prekoloniale stad in Centraal-Afrika, omdat elke nieuwe keizer een nieuwe hoofdstad stichtte die altijd Musumb heette. Deze stad bestaat nog steeds uit een omheind paleis waar de *Mwant Yaav* (de keizer) woont met zijn vrouwen, zijn kinderen en de notabelen. Voor dit koninklijk paleis bevindt zich een enorme lege ruimte, de diibur (Grote Markt), die zowel dienst doet als verzamelplaats voor het volk als marktplein. De stad Musumb is daarom een prekoloniale voorbeeldstad in Centraal-Afrika.

De betekenisgemeenschap van het lexeme *musumb* onder de Bantu en onder de Lunda in het bijzonder heeft een etymologie die waarschijnlijk teruggaat op een prototaal. Het behoud van dit woord *musumb* om de hoofdstad aan te duiden waar de *Ant Yaav* verblijven (meervoud van *Mwant Yaav*, dat wil zeggen keizers) is slechts een historisch feit dat in de eerste plaats wordt verklaard door de daaropvolgende bewegingen en vervolgens door de definitieve vestiging van wat aanvankelijk een gehucht was. Een kamp dat verband houdt met het nomadisme van oude volkeren. De term *musumb* heeft dus een smaller semantisch veld onder de Lunda dan onder de andere Bantu. In dit proefschrift wordt dit woord *musumb* gebruikt om de stad of hoofdstad aan te duiden waar *Mwant Yaav*, de keizer van de Lunda, woont. Deze omweg door de taalkunde wordt gebruikt om de vorm van het bouwplan van de stad Musumb te analyseren, waardoor ik de stedelijke organisatie ervan kon begrijpen.

Vanaf de oprichting van de eerste stad Musumb tot de laatste geeft het bouwplan de stad de vorm van een schildpad die op de grond wordt geprojecteerd. De stedelijke ruimte van de hoofdstad Musumb eigent zich daarom de kenmerken van het volledig socialiseerbare dier toe. De schildpad wordt altijd geassocieerd met de python, een van de bewakers van het keizerlijke pantheon. Ze is het symbool van wijsheid, sluwheid, weerstand en vooral een lang leven. Ze beschikt over kwaliteiten die essentieel zijn voor de uitoefening van de koninklijke macht die door de Lunda het meest wordt gewaardeerd.

De beschrijving van mijn voorgangers lokaliseert de stad Musumb vanuit het westen (*Ku mazemb*, betekent de achterkant) naar het oosten (*ku mes*, betekent de voorkant), de *mukal wa Rukonkish*, dat wil zeggen dat de vrije stadswacht zich aan de rechterkant bevindt

en komt zowel overeen met het Noorden als met de *mukal wa Ruwej*, dat wil zeggen de vrije stadswacht bevindt zich aan de linkerkant en komt overeen met het Zuiden. Aan de andere kant positioneert dit proefschrift Musumb van het Oosten (*Ku mazembe*) naar het Westen (*ku mes*); omdat expansie vanaf het begin een mars is van oost naar west. Terwijl de *mukal wa Rukonkish* (de stadswacht) zich aan de linkerkant bevindt, overeenkomend met het zuiden. De *mukal wa Ruwej* (de stadswacht) bevindt zich rechts van de stad, corresponderend met het noorden. Deze locatie van de stad Musumb weerspiegelt die van de notabelen tijdens de *chitentam* van *Mwant Yaav*, dat wil zeggen de Nationale Vergadering bestaande uit de hoge hoogwaardigheidsbekleders van het rijk. Musumb is daarom een stad in de meest precieze zin van het woord, omdat ze het resultaat is van veranderingen die in de productiewijze zijn geïntroduceerd en grotendeels afhankelijk is van de eerbetoon die de onderwerphoofden eraan brengen. Het is een hoofdstad van een politieke groepering met een sterk zijrivierkarakter, een stedelijk model en een authentieke stedelijke uitvinding met een uitzonderlijk karakter in Centraal-Afrika.

Dit proefschrift behandelt de ruimtelijke mobiliteit van de stad Musumb in vier fasen. De eerste fase komt overeen met de periode van 1600 tot 1852. Deze periode wordt gekenmerkt door een lage mobiliteit in de stad Musumb. Siteverplaatsingen worden gemaakt op basis van het persoonlijke gemak van de *Ant Yaav*, hetzij om hun dynamiek te demonstreren, hetzij om te zoeken naar wildrijke en vruchtbare sites. De tweede fase omvat de periode van 1852 tot 1885. Deze wordt gekenmerkt door een reeks keizers met relatief korte regeerperiodes. Gedurende minstens drieëndertig jaar moet de hoofdstad van Musumb meer dan vijf keer van locatie zijn gewisseld voor vijf *Ant Yaav* (keizers) die in deze periode regeerden. De derde periode loopt van 1885 tot 1907. Deze wordt gekenmerkt door een lang interregnum dat wordt gekenmerkt door politieke intriges. Als gevolg hiervan moest de stad Musumb meer dan negen keer van locatie wisselen voor vier *Ant Yaav* (keizers) die in deze periode regeerden. Ten slotte komt de vierde fase overeen met de periode van 1907 tot 1912. Ze wordt gekenmerkt door een reeks bewegingen van de Musumb-hoofdstad voor één enkele regerende *Mwant Yaav*.

De oorzaken van deze ruimtelijke mobiliteiten in de stad Musumb van de 17e tot het begin van de 20e eeuw zijn zowel endogeen als exogeen. De endogene oorzaken worden verklaard door het verkiezingsproces dat gekoppeld is aan de regels voor erfopvolging en erfenisonderhandelingen. De gewoonte van Lunda specificeert niet duidelijk de regels voor de keuze van *Mwant Yaav* en de criteria voor het beoordelen van een kandidatuur geven geen

prioriteit aan de afstammingslijnen van de rechthebbenden. Het feit dat slechts één van de tegelijkertijd aanwezige kandidaten voorrang krijgt, met uitsluiting van de anderen, geeft vaak aanleiding tot strijd tussen de rechthebbenden.

Sociologische, politieke en economische factoren verklaren duidelijk de verre en onmiddellijke externe oorzaken van deze bewegingen van Musumb van de ene plaats naar de andere. Ten eerste het monopoliebeleid dat verband hield met de oligarchie van Lunda en dat in contrast stond met het 'liberalisme' van de handelsbedrijven aan de Luso-Afrikaanse grens. De economische organisatie van Lunda, qua eerbetoon gelijkgesteld met de politieke organisatie, was het monopolie van alleen *Mwant Yaav*, die de macht had om handel te drijven met Europeanen. De Chookwe, die een minder ascriptieve sociaaleconomische organisatie hadden, waren bezorgd over de vrijhandel; ze konden het niet verdragen zich te onderwerpen aan de commerciële macht van de *Mwant Yaav*. Omdat de Chookwe al langeafstandshandel beoefenden, waardoor ze in contact konden komen met de Portugezen, slaagden ze erin het vuurwapen te ontdekken dat hen tot grote oorlogsvechters zou maken.

De praktijk van handel over lange afstanden en het bezit van vuurwapens stelden M'Siri ook in staat bepaalde Lunda's tussen Lualaba en Luapula te verslaan en te onderwerpen door hen af te sluiten van de invloed van Musumb's macht. De macht van de *Ant Yaav* werd onstabiel en leidde zo tot de voortdurende verplaatsing van de hoofdstad Musumb. De bezetting van dit deel van het zuidoosten van de staat Lunda was niet genoeg voor M'siri. Ook op al het andere in dit deel wilde hij het monopolie hebben, maar *Kazembe wa Kechila* (in de huidige stad Kolwezi) en *Kazembe wa Luapula* (in Zambia) vormden een grote handicap.

Tijdens de kolonisatie werden verschillende decreten ondertekend en afgekondigd door de koloniale autoriteit, die soms de macht van Musumb en zijn *Ant Yaav* (keizers) versterkten of verkleinden. Het eerste decreet van 6 oktober 1891 werd dus niet op Musumb toegepast, omdat het gezag van de Kongo-Vrijstaat daar nog niet was gearriveerd. Hoe dan ook, dit decreet had al het Leopoldiaanse koloniale beleid aangekondigd om traditionele autoriteiten te betrekken bij het bestuur van inboorlingen gegroepeerd in traditionele chieftdoms. Dit besluit werd daarom gevolgd door die van 3 juni 1906, 2 mei 1910, 5 december 1933, 7 november 1940, enz. waardoor de machtsbasis van Musumb en zijn *Ant Yaav* (keizers) grote verliezers van al deze koloniale decreten.

Een reeks factoren werkten tot op zekere hoogte in op de verzwakking van de macht van Musumb en zijn *Ant Yaav*, waardoor enkele wijzigingen op het sociale, wettelijke, hiërarchische, politieke en economische niveau in de hoofdstad Musumb werden geïntroduceerd. Bovendien stond het Belgische koloniale regime bekend om zijn gebrek aan doctrine op het gebied van het Lunda-beleid. Dit regime dacht dat het zijn actie van systematische en intensieve economische uitbuiting van de staat Lunda had gerechtvaardigd door deze onder het symbool van erkenning en troost van alle respectabele instellingen te plaatsen. Musumb en zijn *Ant Yaav* zijn echter getroffen door diepe sociaal-culturele, sociaal-politieke en sociaaleconomische onevenwichtigheden. Deze veranderingen leken minder waarneembaar in de mate dat Musumb en zijn *Ant Yaav* hun morele prestige intact hielden en toenamen.

Het Belgische koloniale bestuur speelde een beslissende rol in het versnellen van het proces van sociale desintegratie door de oude relaties tussen sociaal-etnische groepen te elimineren. Met deze nieuwe relaties die het introduceerde, zette het de beweging van sociale desintegratie in gang. Het was daarom vastbesloten om de hiërarchische banden die bestonden tussen notabelen te vernietigen en de gebruikelijke relaties tussen sociale categorieën te ondermijnen door deze te vervangen door relaties van een nieuwe orde gebaseerd op koloniale afhankelijkheid. Zo werd de politieke eenheid van Lunda ontmanteld door administratieve afdelingen of territoriale afdelingen, en werd de staat Lunda opgedeeld in verschillende min of meer autonome chiefdoms en sub-chiefdoms. Territoriale wetgevers kregen voorrang op Musumb en zijn *Ant Yaav*. Als gevolg hiervan bevonden de meeste notabelen van Lunda, hun keizer *Mwant Yaav* en hun hoofdstad Musumb, zich aan de vooravond van de onafhankelijkheid van Congo in een staat van isolement die de steun van de Belgische koloniale macht niet langer kon begrijpen.

Hoe dan ook, kolonisatie speelde een dubbele rol in het bestuur van Musumb en zijn *Ant Yaav*. Enerzijds maakte het een einde aan de ruimtelijke mobiliteit van de stad Musumb en de instabiliteit van de macht van haar *Ant Yaav*. Aan de andere kant reduceerde de kolonisatie de hoofdstad Musumb tot een eenvoudige hoofdstad van het *Mwant Yav*-opperhoofd, waardoor de macht van zijn *Ant Yaav* werd verzwakt.

Belgisch Congo was een seculiere staat, maar vanwege de politieke en economische verlangens van de grote mogendheden werd België gedwongen afstand te doen van het principe van de vrije uitoefening van alle religieuze overtuigingen. Zo begon het Belgische

koloniale bestuur katholieke missionarissen bijna te bevoordelen. Dit is wat de “Belgische koloniale trilogie” wordt genoemd. Dit feit zorgde ervoor dat de katholieke missionarissen een monopolie op onderwijs hadden. De Amerikanen landden op hun beurt als herders in Congo en vooral in Musumb. De Engelsen, die het aanbod van de ontdekkingsreiziger Henry Morton Stanley weigerden, betreurden dit feit. Ten slotte is de kwestie dat de Belgen als katholieke missionarissen kwamen, terwijl de Amerikanen en de Engelsen als protestantse of methodistische missionarissen kwamen.

Echter, nadat de stad Musumb voor het eerst de eerste Amerikaanse Methodistische Missionarissen op haar grondgebied had ontvangen, profiteerde zij niet van een grote bijdrage van deze Missionarissen tijdens de koloniale periode en vooral niet op het gebied van onderwijs. Wat de katholieke missionarissen betreft, zij kwamen laat in Musumb aan en ook zij deden daar tijdens de koloniale periode niet veel. Ruim veertig jaar lang werd er geen onderwijsstructuur opgezet om de opkomst van middelbare scholen in Musumb te bevorderen; deze bleef eerder beperkt tot het basisonderwijs. Pas aan het einde van het koloniale tijdperk ontstonden de eerste middelbare scholen in Musumb; wat de bekende vertraging in de opleiding van intellectuelen in deze oude stad verklaart. Zich bewust van de onmetelijke vertraging die door deze stand van zaken werd veroorzaakt en om dit goed te maken, begonnen de eerste Missionarissen bepaalde jonge mensen uit Musumb naar andere omgevingen te sturen om hun middelbare studies voort te zetten. De missionarissen lieten de stad Musumb en het hele grondgebied van Kapanga tijdens de koloniale periode dus lange tijd in een betreurenswaardige intellectuele leegte achter.

Zowel in Musumb als in het hele Kapanga-gebied zijn de Methodisten en Katholieke Missionarissen, de Methodisten en Katholieke Christenen, de Traditionele Leiders en de Missionarissen verschillende malen met elkaar in botsing gekomen, vooral op het gebied van de religieuze doctrine. Om echter te voorkomen dat nieuwe bekeerlingen zich in zogenaamde heidense praktijken zouden begeven, hebben de Missionarissen vanaf het begin van hun evangelisatie evangelische en sociale instellingen opgericht: scholen, apotheken en ziekenhuizen, landbouwprojecten, enz. Deze evangelische en sociale werken functioneren tot op de dag van vandaag nog steeds als krachtige vectoren voor de ontwikkeling van de stad Musumb en het hele grondgebied van Kapanga.

Ik heb laten zien dat de kolonisatie op sociaal en cultureel vlak de diversificatie van leefgebieden, het uitstippelen van verkeersroutes, de watervoorziening, de

elektriciteitsaansluiting, de constructie van collectieve voorzieningen en de opkomst van nieuwe economische beroepen heeft bevorderd, die zelfs die van het prekoloniale tijdperk. De juxtapositie van deze twee steden van het prekoloniale en koloniale Musumb is dus identiek in termen van zijn vorm, namelijk die van een schildpad die op de grond wordt geprojecteerd, maar die is versterkt door culturele en sociale inmenging. Wat de betrekkingen van de stad Musumb met de Lunda van Angola, de Democratische Republiek Congo en Zambia betreft, deze zijn in goede staat omdat al deze Lunda Musumb beschouwen als de bakermat van hun identiteitsreferentie en de hoofdstad van etnisch-culturele beslissingen en gewoontes administratieve functies.

Kortom, dit proefschrift heeft niet alleen het verleden van Musumb gereconstrueerd als model voor de creatie van steden in Centraal-Afrika, maar heeft ook bevestigd dat de evolutie en ontwikkeling van de stad Musumb uitvloeisels zijn van de verschillende regeringen van de *Ant Yaav* die elkaar opvolgen op de troon. Het heeft ook zojuist bepaalde hypothesen gedocumenteerd die naar voren zijn gebracht in de context van de historische taalkunde, archeologie, toponymie, verstedelijking, enz. Daarmee wordt de weg vrijgemaakt voor duurzaam onderzoek. Op cultureel, sociaal en economisch vlak kan dit proefschrift de gebruikelijke, territoriale, provinciale en nationale autoriteiten van de Democratische Republiek Congo, evenals internationale organisaties zoals UNESCO, begeleiden en stimuleren, met het oog op het opbouwen en promoten van deze verschillende oude locaties die de stad Musumb beschutten om er toeristische trekpleisters van te maken.

Dit proefschrift heeft zojuist de wens vervuld die ik al heel lang heb, namelijk om de sluier op te lichten over de oude geschiedenis van Afrika en in het bijzonder die van de stad Musumb, die verduisterd bleef door de overdracht ervan, voornamelijk via orale aard. Hierdoor heb ik expertise kunnen opbouwen op een innovatief gebied dat weinig door historici wordt geëxploiteerd: de geschiedenis van prekoloniale steden en vooral de verstedelijking van plattlandsgebieden in Centraal-Afrika. Door dit te doen, kan ik mezelf dus profileren als een bevoorrechte getuige van de overgang van steden volgens de progressieve traditionele Afrikaanse opvatting naar moderne steden volgens de westerse opvatting. Als gevolg hiervan heb ik het recht om controle op te eisen over de wendingen, de tegenstellingen, de zwaarte en de kwesties die de boventoon voerden en die de overhand hebben in de evolutie en transformatie van deze prekoloniale steden en plattlandscentra naar moderne steden aan het begin van de eeuw ontmoeting en penetratie van traditionele Afrikaanse en westerse beschavingen.

Op basis van het bovenstaande eindigt dit proefschrift met de opmerking dat, als we de prekoloniale steden van Centraal-Afrika en de Democratische Republiek Congo in het algemeen, en de stad Musumb in het bijzonder, goed willen beschermen, dit niet alleen voldoende zal zijn om de bevolking te populariseren via de media, maar het zal aan de Afrikaanse staten in het algemeen en de Congolese staat in het bijzonder zijn om deze prekoloniale steden te voorzien van infrastructuur die hun naam waardig zijn en beter voldoen aan de internationale normen voor stadsplanning, terwijl uiteraard de vormen van prekoloniale verstedelijking gerespecteerd worden. Er wordt gezegd dat verstedelijking universeel kan zijn, maar alleen de vormen van verstedelijking die veranderen afhankelijk van tijd en ruimte. En om de traditionele Congolese leiders in het algemeen en de *Mwant Yaav* in het bijzonder de echte macht te geven (dat wil zeggen die van keizer van de Lunda) en de mogelijkheid om het Lunda-volk te bewaken en in te wijden in de rituelen die waarschijnlijk zullen bijdragen aan de sociale, economische en culturele ontwikkeling van de Democratische Republiek Congo door de prestaties van de stad Musumb, hoofdstad van de voormalige staat Lunda.

Bovendien was de laatste bijeenkomst in Musumb, tijdens de inauguratie van de huidige *Mwant Yaav* Mushid III in 2012, bij welke inauguratie duizenden traditionele Lunda-hoofden uit Angola, Zambia en de voormalige provincies Bandundu, Katanga, West-Kasai en Oost-Afrika bijeenkwamen. Kasai bevestigde, allemaal samen in naam van de staat Lunda, niet alleen de plaats en rol van Musumb als de brug van de eenheid van Lunda en de bakermat van de identiteit van het Lunda-volk, maar daagde ook alle geaccultureerde modernisten uit die dat al hebben gedaan vergeten dat de ware identiteitskaart van een volk degene is die het verpersoonlijkt. Daarom moeten dergelijke bijeenkomsten worden aangemoedigd.

Voor *Mwant Yaav*, keizer van de Lunda, suggereert dit proefschrift dat hij de grenzen van zijn koninklijke macht moet respecteren, zodat de politiek van het land zijn administratieve drempel en die van zijn familieleden niet kan hinderen. Hij moet zijn werkelijke keizerlijke macht en autoriteit als keizer bezitten, die hij bekleedde, om zijn notabelen in Angola, Zambia en in de voormalige provincies Bandundu, Katanga, West-Kasai, Oost-Kasai en centraal Kongo op de troon te zetten en te bezoeken. Hij moet ook een herdenkingsdatum kiezen, die elk jaar in Musumb gevierd moet worden, waardoor alle Lunda-leiders van Angola, de Democratische Republiek Congo en Zambia samenkomen. Door dit te doen zou het bijdragen aan het vrijwaren van solidariteit, broederschap en de

Congolese en Afrikaanse eenheid, wat een impact zou hebben op duurzame vrede en veiligheid in de regio, uiteraard via de prestaties van de stad Musumb.

Voor de Lunda-bevolking suggereert dit proefschrift de bouw van een nieuwe moderne woonwijk in Musumb. Het algemene idee is dat Musumb een prekoloniale stad is die bezig is met modernisering en dat zij werkelijk gemoderniseerd moet worden of op zijn minst een nieuwe, moderne woonwijk moet hebben die een trekpleister, schoonheid, toerisme, enz. zal zijn.

Dit proefschrift is dus nog niet definitief afgerond, maar heeft juist andere perspectieven geopend voor andere onderzoekers die zich op dit uitgestrekte terrein van stedelijke, landelijke geschiedenis en prekoloniale steden van het oude Afrika ten zuiden van de Sahara zullen begeven. Dit proefschrift is dan ook een belangrijke aanwinst voor ons postdoctoraal onderzoek, waarvan de nadruk zal worden gelegd op de verstedelijking van plattelandsgebieden in Centraal-Afrika, een veld dat destijds vernieuwend was en weinig werd geëxploiteerd door onderzoekers in de Historische Wetenschappen.